

«Komikiak» eta «esketzak»

Bi ezkongai elizan, apaizaren aurrean, beren ospakizun handian eta bat-batean... «mmm...», nola esan behar da, /Yau-na/ edota /Jauna/??. Arazo larria, ezin zeremoniarekin aurrera jarraitu. Baina lasai, ez arduratu, berehala dator Euskaltzaindiaren 24 orduko zerbitzua, bere Vespa xaharrean, arazoa konpontzera.

ETBko *Wazemank* programara «engantxatuta» egonez gero, jakingo duzue nola bukatu zen esketxa, eta bestela ere, zalantza-mota hori —idatziz batik bat— ez zaio batere arrotza egunerokoan euskara adostutako arauen arabera erabiltzen saiatzen den edozein euskalduni (euskara estandarra edo batua, alegia). Hitzun askori sortzen zaizkio gehiago edo gutxiago horrelako zalantzak, eta beti ez dugu vespa-giardaria aldamenean izaten.

Askotan pentsatzen dugu, ordea, «gure» arazo bat dela. Edo geroni hitzun kaxkarrak garelako («hau jakin beharko nuke»), edota «euskara» bera delako «ezegonkorra» dena, edo «horrelako arazoak» sortzen dizkiguna. Eta ez da hala. Europako beste zonaldeetan edo munduan zehar, bere egungo funtzioak eta erabilera esparruak gehitzeko ahaleginean ari diren hizkuntza guztiek gainditu beharreko «arazo»etako bat da hau, nolabaiteko «segurtasun-falta» hori neurri batean onartu beharra, eta ondo eramaten jakin beharra.

Esan bezala, ordea, ez da «guri» eta auskalo zein maldizioren ondorioz gertatzen zaigun zeozer. Hogei urtetik gora dira, esaterako, Einar Haugen soziolinguistak Estandarizazio prozesu baten urratsen eredia garatu zuela. Bertan, lau urrats bereizten zituen hizkuntza baten estandarizazio-prozesurako. Hirugarren urratsa, hain zuzen, hedapen edo so-

zializazioa da, hau da, hizkuntzalariek hautatu (1) eta kode-tutako (2) hizkuntz irizpideak gizartean zabaltzea, ezagutzera ematea. Lehen bi urratsek bezala, hirugarren horrek ere bere baliabideak eta adituen lana eskatzen du, eta hezkuntza du zabalpenerako oinarritzko bide (baina, ondobi-dean, ez bakarra). Datozen urteetan, euskararen normalizazio prozesuak eskatuko du terminologia berria zabaltzeko, edota zalantzak sortzen dituzten formak ezagutzera emateko lan bat, pedagogia bat, helburu nagusi batekin: edozein zeregin (formaletarako) euskara erabiltzea hautatzen duen hiztunak ez dezala, «zalantza», «kritika», «zuzenketa» edota «traba» mailan, zama (estra) handirik hartu behar bere bizkar gainean, horrelakoak pilatuz joaten baitira eta azken finean hori erabilerarako traba baita. Alderantziz, zalantza horiek normalizat hartzea (hau da, neurriko garrantzia ematea), eta ahal den guztietan horietaz barre egiten ikastea, seguruenik maila pertsonalean osasungarria izateaz gain, soziolinguistikoki erabilerari begira oso mesedegarri da. «Vespa xaharra» haize berria da, beraz.

Eta, esketx batetik komiki batera. Zaldieroa komikilariaren *Berriako* tiratan bada «Gizon jakintsu» (oso ezagun) bat azken hilabeteetan, eta «txapa» handirik gabe, «lezio» soziolinguistikoak ematen dizkiguna. Egilearen kortesiaz, azpian duzue horietako bat:

Izan ere... ze gauza ederra den elebitasuna! Ezta?

Eta... zein desberdin erabiltzen eta bizitzen den kontzeptua elebitasuna «gure mundu txiki eta itxia» «zabaltzen laguntzera» goitik behera ziztu bizian datorrenean (ia beti

erabaki politikoek edota premia ekonomikoek inposatuta), edota, aldiz, gizarte batean, gehiengoaren erabakiz behetik gora —pixkanaka-pixkanaka— zabaldu nahi denean. M'On-golok bezala, munduan zeharreko milaka eta milaka hiztunek jasan behar iza(te)n ditu, derrigorrezko elebiduntzeaz gain, gizon jakintsu horren tankerako erretolikak eta adarjotzeak.

Erriflea aurretik daramanak sarri du «zapaltzen» dituen herrietako kideak baino inteligenteago sentitzeko arriskua, bestearen lekuan jartzeko gaitasuna erabat galtzeraino. Baina, *Bwanaren* lurralderaino joan gabe, gurean bezala hizkuntz-ukipen egoera ematen den gizarte «moderno»etan ere, «elebitasuna» bezalako kontzeptuak maiz erabiltzen dira modu anbiguoan eta interesatuan. Hasteko, oinarritzko bereizketa bat (nahita) ahazten da sarri: elebitasun indibidual eta sozialaren artekoa, hain zuzen. Hau da, «ni elebitasunaren alde nago» dioena elebakarra izaten da askotan, beraz, «ni gizarte honetan bi hizkuntza egotearen alde nago» bezalako zerbait esan nahi du, baina bera horretan inplikatu gabe. Lehen puntua hori litzateke, beraz, elebitasun sozialaz ari bagara: erabilera mailan bi hizkuntzen arteko eskubide berdintasun batera hurbiltzeko, gizarte elebidun bateko biztanle guztiek behar dute elebidun, ez nahi duenak bakarrik.

Maila indibidualera etorruta, elebiduntasunaren eta eskubide berdintasunaren alde dagoenak, hizkuntza minorizatu (euskara edo dena delakoa) ulertzeko gaitasun-maila lortu behar du, hortik behera besteen erabilera-aukerak mugatzen ari delako, askotan konturatu gabe. Izaba aldean jaiotako zientzialari ezagun bati entzun nion behin elkarrizketa batean, horixe izan zela bere helburua euskara ikasten hasi zenean. Horrelako zerbait zioen: «nire helburua ez zen gaztelaniaz dudana maila berera euskaraz iristea, baizik eta, euskaldunekin ari nintzenez, beraiek niregatik hizkuntza aldatu behar ez izatea». Ez da eredu txarra, ez. Ulermen maila horretara iritsi gabe «elebitasunaren bertuteak» goratzen dabilena, aurpegira edo bizkarretik, eta, jakin gabe edo

«gizon jakintsu» izanda, baina adarra jotzen ari zaie gizarte horretako hizkuntza minorizatuko kideei.

El catalán, un «deber»?

Adituek diote hizkuntza bat (edo beste edozer) zabaldu nahi duenak ongi zaindu behar dituela bere mezuak, ongi aztertu norengana iritsi nahi duen, zein gairekiko den «sensiblea» bere jasotzailea...

Gorago aipatutako «elebitasun» kontuen inguruko hainbat adibide entzun eta ikusi ditugu katalanaren kasuan, Estatut berriaren testuaren harira. Eta gurean ere, hezkuntzako eredu inguruko auziak eman du eta emango du zeresanik.

Azken finean... betikoa: inkesta bat egingo bagenu hemen edo Katalunian «gizarte hau elebidun izatearen aldekoa zara?» gisako galdera batekin, «onarpen sozial» handiko erantzuna jasoko genuke, seguruenik. Kontua da «elebidun» horrekin ez dutela hala direnek eta ez direnek gauza bera ulertzen askotan, eta beraz kontzeptu anbiguo xamarra dela eta manipulaziorako aukera pixka bat ematen duela (gutxienez).

Horra adibide bat: orain gutxi honako inkesta hau zabaldu zuen *El Mundo* egunkariak bere webgunearen bidez (www.elmundo.es/elmundo/debate/2006/01/604/prevotaciones604.html). Testuak honela zioen:

La obligación de conocer el catalán que introduce el borrador del Estatuto de Cataluña se está convirtiendo en uno de los puntos más polémicos del texto. ¿Le parece bien que conocer el catalán se convierta en un deber en Cataluña?

Tira... Estatut zirriborroan hitz bat ere aldatu gabe, galdera beste modu askotara ere egin zitekeen. Gure «Gizon jakintsu»ari laguntza pixka bat eskatuko bagenio, ziur galdera askoz gehiago findu genezakeela; esate baterako, galdetu zezaketen:

¿Le parece bien que *todos* los alumnos de Cataluña estén *obligados* a aprender una lengua —el catalán— que luego en la práctica sólo utiliza una (pequeña) parte de la población?

Edota,

¿Le parece bien que todos los niños y niñas de Cataluña tengan que hacer el gran esfuerzo de aprender el catalán, aunque no deseen utilizarlo en el futuro?

Edo beste asko.

Seguruenik, ordea, webguneko erantzunen proportzioa zertxobait aldatuko zen galdera beste modu honetan eginez gero:

¿Le parece bien que todos los jóvenes de Cataluña sepan catalán y castellano para que puedan ser libres de elegir qué lengua utilizar?

Edota,

¿Le parece bien que en una sociedad bilingüe como la catalana, todos los jóvenes lo sean al acabar su escolaridad?

Dena den, ez dago zertan arduraturik. Hizkuntz komunitate txikietako hiztunok Estatuaren boterearen ordezkari eta bozeramaile diren hainbeste «jakintsu»ren erretolika jasan behar izaten dugu, azkenean zeozer ikasi eta guzti egingo dugula, garen bezain «atzerakoi» eta «itxi» izanda ere.¶